

Đằng sau hào quang thị giác:

Một cuộc trò chuyện giữa Nguyễn Ngọc Thạch và Vân Đỗ

Vân Đỗ (VD): Trước triển lãm này, anh sáng tác về chủ đề gì? Điều gì dẫn anh tới bộ tác phẩm lần này?

Nguyễn Ngọc Thạch (NNT): Bộ tác phẩm trước đây anh vẽ về nội cảnh của các kiến trúc nhà cao tầng ở đô thị. Từ góc nhìn trên cao, trong những tòa nhà cao tầng, gọi nên một sự thiếu vắng kì lạ, trái ngược hoàn toàn so với sự nhộn nhịp của đô thị bên ngoài những ngôi nhà cao tầng đó. Khi mà con người ta có điều kiện để chọn cho mình một môi trường sống tốt hơn thì họ phải đánh đổi bằng sự cô đơn.

Bộ tác phẩm trong triển lãm lần này vẫn xoay quanh những vấn đề về con người trong môi trường sống của họ, nhưng mở rộng khái niệm môi trường sống để bao gồm cả môi trường tâm lý, môi trường ký ức tuổi thơ thay vì chỉ tập trung vào môi trường sống vật chất xung quanh con người. Đối với đề tài này anh vẫn nhận thấy còn sự khá thú vị và nhiều khía cạnh, góc khuất để khai thác ý tưởng, đặc biệt là ở những điều bất thường hay quá bình thường đã trở nên quen thuộc trong xã hội mà chúng ta có thể dễ dàng nhận thấy. Nhưng bằng cách nào đó qua lăng kính của nghệ thuật và hội họa nói chung, những điều tưởng chừng như quen thuộc trở nên mới mẻ hơn. Đằng sau hào quang của thị giác là những điều chưa tốt đẹp đang vẫn xảy ra trong xã hội.

VD: Em khá là thích ý này của anh về những điều bình thường và quen thuộc với mọi người nhưng nếu nhìn nó dưới một góc nhìn nghệ thuật thì trở nên mới mẻ. Anh cũng đã phân nào làm được điều đó trong cả cách anh sử dụng những đồ vật hàng ngày, tìm thấy trong không gian sống làm họa cụ, lẫn cách anh lựa chọn những quang cảnh ai hàng ngày đều nhìn thấy, để tái hiện lại bằng ngôn ngữ hội họa. Đây có phải một quan điểm mới có của anh về nghệ thuật không? Vì khi mới bắt tay vào dự án này, em thấy anh cũng khá loay hoay về cả đề tài lẫn cách thể hiện, đôi khi có cảm giác đang phải gồng lên. Nhìn lại cả quá trình làm triển lãm lần này, anh thấy anh có thay đổi gì so với ban đầu không?

NNT: Đúng là thay đổi rất nhiều đây, vì những bước đi đầu tiên ai cũng phải vấp ngã và gắng gượng. Chỉ khi đã đi được một đoạn đường thì nó mới trở nên quen thuộc, lúc đó mới biết nên đi nhanh ở đâu đi chậm ở đâu và dừng lại ở đâu, biết chốt lọc những cái gì cần và không cần trong một tác phẩm. Càng đi về sau anh lại càng mở tư duy của mình ra nhiều hơn, và khắt khe với chính bản thân mình hơn: Anh cảm thấy nhạy cảm hơn với mọi thứ từ chính những điều bình dị trong đời sống hàng ngày. Nó không còn là những đề tài nóng trong xã hội nữa, mà bằng cách nào đó anh phơi bày những cái gần gũi với anh hơn nhưng nó lại liên đới đến những vấn đề bên ngoài xã hội. Ví dụ như bức 'Con nước đen' được lấy cảm hứng từ những lần đi ngang qua các con kênh quanh khu vực quận 12 và quận Bình Tân và quận 12 (gần khu anh ở), mọi người đi ngang qua đây có thể dễ dàng nhận ra rằng những người sống ở đó đa phần là dân lao động và không có điều kiện để sống ở nơi tốt hơn. Nhưng với anh, anh lại nghĩ khác. Bởi vì họ đã quá quen thuộc với môi trường đó và họ sống ở đó từ thế hệ này qua thế hệ khác, nên họ cũng sẽ không đi đến nơi khác vì thói quen đã hình thành trong họ từ nhỏ. Họ sẽ chấp nhận cuộc sống như vậy vì tập tính đã hình thành từ nhiều thế hệ.

VD: Tại sao anh lại thay đổi từ việc lấy cảm hứng từ những vấn đề xã hội, những thứ ở bên ngoài mình, chuyển sang việc khắc họa từ những thứ rất đời thường trong cuộc sống hàng ngày và thậm chí cả trải nghiệm cá nhân?

NNT: Một phần bởi vì anh nhận ra rằng khi khắc họa sự chênh lệch hay bất đối xứng (có thể ví như chiếc cân sẽ lệch về một trong hai bên nếu như cả hai không có thoả thuận công bằng) cân phải có nhiều đối tượng để có thể là cái để mà so sánh dưới góc nhìn rộng hơn,

nhieu tầng lớp khác nhau để dễ dàng nhận thấy sự bất đối xứng nó nằm ở đâu. Nếu chỉ khắc họa một phía, là 'những người trí thức' như trong đề xuất ban đầu, thì sẽ chỉ là một cuộc phê phán nhất thời chứ không còn là cuộc truy vấn trong xã hội nữa. Vì thế nên đối tượng tương tác với trí thức, ở đây là tầng lớp nông dân và lao động, là điều anh lựa chọn để mở rộng vấn đề.

Hơn nữa, vì chính bản thân anh và gia đình cũng phần nào có những trải nghiệm này, việc anh phản ánh mối quan hệ giữa hai chủ thể đó cũng là lựa chọn đi sâu vào cái cá nhân của mình để phản ánh xã hội bên ngoài. Và chỉ những cái đời thường xung quanh anh và cá nhân là những thứ mà bản thân hiểu rõ hơn ai hết, là những cái mình đã chạm vào nó và cảm nhận được nó như thế nào.

VD: Anh sử dụng acrylic là chất liệu cho bộ tác phẩm này, tại sao vậy? Lần đầu tiên làm việc cùng chất liệu này anh có khám phá gì mới?

NNT: Đây là lần đầu tiên anh sử dụng chất liệu acrylic thay vì chất liệu sơn dầu đã được đào tạo trong trường Đại học. Acrylic có những tính năng vượt trội mà anh cần cho bộ tác phẩm lần này. Đối với chất liệu sơn dầu thì kỹ thuật đòi hỏi khắt khe hơn để đảm bảo được tồn tại với thời gian lâu hơn, và chất liệu sơn dầu khá là "khó tính" khi gặp ánh sáng mạnh (như là ánh sáng mặt trời) và độ ẩm cao rất dễ gây hư hại cho tác phẩm. Nhưng chất liệu acrylic thì "dễ tính" hơn về mặt kỹ thuật và độ bền của màu sắc. Acrylic là chất liệu màu có gốc "nước" nên việc sử dụng dung môi pha chế không cầu kỳ phức tạp như sơn dầu. Chính vì không cần dung môi pha chế nhiều nên độ bền của màu sắc vượt trội hơn sơn dầu.

VD: Một trong những cách xử lý kỹ thuật trong bộ tác phẩm trong triển lãm này của anh mà em thấy thú vị đó việc là việc anh tìm thấy và tận dụng những đồ vật hàng ngày hoặc tìm thấy một cách tình cờ, biến nó thành họa cụ, ví dụ như cái dao bếp mượn từ bếp gia đình mình, cái bay những người thợ hồ để quên ở nhà anh sau khi sửa. Tại sao anh làm như vậy?

NNT: Trong sê-ri phong cảnh, anh sử dụng vệt màu pha loãng và đổ chúng lên một cảnh quan đã được vẽ trước và những dòng màu pha loãng được chảy một cách tự nhiên lên bề mặt. Ở đó anh muốn thể hiện một cái gì đó nó cuốn trôi đi tất cả. Ví dụ tác phẩm 'Khát' chẳng hạn, trong bối cảnh đó một người nông dân trở nên bất lực trước chính thửa ruộng của mình, thì ở đó sự bất lực của con người cùng sự sống trên mảnh đất đã bị cái gì đó cuốn trôi đi.

Trong sê-ri chân dung, anh sử dụng như trát, ném, phết bằng các dụng cụ trong đời sống hằng ngày, những dụng cụ của người lao động khác và tác động vào toan bằng những động tác bạo lực (lấy cảm hứng từ trường phái 'action painting'). Ví dụ như bức chân dung 'Vô đề số 03', những mảng màu được bôi / trét / miết thể hiện một sự tức giận và hành động căm, cău, tác động một lực mạnh lên ai đó; những dụng cụ này được lựa chọn vì chúng cũng đại diện cho tầng lớp lao động và nông dân.

VD: Ban đầu khi nộp hồ sơ cho Materialize, anh đề cập tới "những trí thức" và vai trò của trí thức trong xã hội. Anh định nghĩa 'trí thức' là ai? Anh có nghĩ mình là một trí thức không?

NNT: Trong một bối cảnh xã hội hiện đại, tầng lớp trí thức đóng vai trò rất quan trọng đến sự phát triển của xã hội. Họ là những người đại diện cho chuẩn mực về đạo đức, trí tuệ và sự cống hiến thành quả cho một xã hội phát triển. Tuy nhiên, hiện nay cụm từ 'trí thức' được nhiều nhà nghiên cứu định nghĩa khác nhau và mang tính chất khác nhau trong từng bối cảnh xã hội.

Trí thức không tự hiện hữu bên trong con người mà nó được trau dồi và rèn luyện trí tuệ một cách chuẩn mực, và là một quá trình lâu dài qua nỗ lực của bản thân. Đối với bản

thân mình nói riêng và nghệ sĩ nói chung trí thức là điều cần phải có trong mỗi người nghệ sĩ, vì nó là tiền đề, nền móng cốt lõi để xây dựng tác phẩm dựa trên sự hiểu biết về kiến thức một cách đúng đắn. Riêng bản thân tôi thì cũng là đang trên đường trau dồi kiến thức để hướng tới những chuẩn mực trí thức hơn.

VD: Anh nghĩ việc anh thực hiện một triển lãm như thế này có đóng góp gì vào môi quan tâm xã hội của anh không? Và tại sao anh chọn làm nghệ thuật?

NNT: Trong bộ tác phẩm lần này, những suy tư, sự trăn trở và cả sự phẫn nộ được bộc phát bên trong con người mình qua lăng kính của nghệ thuật. Đó cũng là để bày tỏ những khát khao có một xã hội tốt đẹp hơn, cũng là những gì tôi đã nỗ lực đóng góp một tiếng nói bằng ngôn ngữ của người nghệ sĩ. Và nó có đóng góp được gì vào môi quan tâm hay không cũng một phần là từ sự cảm thông và chia sẻ của người xem.

Đối với tôi thì nghệ thuật là để nâng cao đời sống thẩm mỹ của xã hội và ở đó luôn có những thông điệp nhất định. Riêng bản thân tôi, việc đến với nghệ thuật cũng là một cái duyên không định trước, và sau khi tìm hiểu về nó thì tôi nhận ra rằng nó có một sức hấp dẫn kì lạ mà tôi phải chinh phục nó. Nhưng xét cho cùng thì nghệ thuật cũng chỉ là một công việc và nghệ sĩ cũng chỉ là một con người, và mỗi người phù hợp với những công việc khác nhau. Và tôi nghĩ rằng có thể mình làm công việc này tốt hơn những công việc khác.

VD: Đối với anh thì dự án lần này khi đem ra triển lãm cho công chúng thì đã là kết thúc chưa? Anh sẽ còn tiếp tục phát triển thêm và đi tiếp với dự án sau triển lãm hay không?

NNT: Tôi coi triển lãm lần này như một điểm khởi đầu, là một phân khúc về dự án mà có thể sẽ theo tôi cả đời. Đến bây giờ nhìn lại cả quá trình đi làm triển lãm này thì tôi lại thấy rất nhiều điều ở nhiều khía cạnh nữa, và nếu làm tiếp dự án thì anh sẽ làm một cách nhìn khác và mới hơn nữa. Ví dụ như trong bộ tranh này, tất cả đều có chung một điểm là những vệt màu loang chảy từ trên xuống từ con người cho tới môi trường xung quanh, từ đó tôi lại nảy ra ý tưởng rằng tôi sẽ cô đặc nó lại và có sức nặng đè bẹp những gì ở bên dưới, với một cách nhìn trừu tượng hơn. Tôi sẽ không còn diễn tả nó là một cái gì cụ thể mà chỉ là một mảng màu lớn có sức nặng về bề mặt lẫn tinh thần, và nó đang dần tan chảy xuống bên dưới bao trùm lấy một vật thể khác.

Và tôi cũng mới nghĩ thêm về một cách tiếp cận khác, cũng cùng chủ đề này cho dự án kế tiếp. Tôi sẽ làm về những vật thể do con người tạo ra tồn tại trong môi trường và khó phân hủy, như rác thải nhựa, các chất độc hại trong lòng đất và nguồn nước và có thể tôi sẽ lấy chính những vật thể đó ngoài đời thật để đưa vào tác phẩm.

VD: Xin cảm ơn anh về cuộc trò chuyện này.